

59/39 Zümer Suresi

1. “Zülfâ” kelimesi derece ve rütbe anlamına gelmektedir. Bu ayette “illa” istisnasının sağladığı tahsis ve vurgu varken genelde “Zülfâ” kelimesi de aynı anlama hamledilerek anlamı kaybedilmektedir (bkz. 34/Sebe 37). Ayetin baş tarafında geçen veli edinme ifadesi de müşriklerin putlarını Allah yerine koymadıklarını, aksine onları kendilerini Allah’a yaklaştıran veli/aracı otorite kabul ettiklerini açıkça ortaya koymaktadır. Kendilerini Allah’a doğrudan dua edemeyecek kadar küçük ve eksik görmeleri nedeniyle aracıya ihtiyaç duymaktadırlar (Sealibî, *el-Cevahir*). Aynı şekilde 43 ve 44. ayetlerde de onları şefaathçi kabul ettikleri açıklanmakta ve eleştirilmektedir. Daha geniş bilgi için bkz. 7/A’raf 3.

2. İnkârcı diye çevirdiğimiz “keffâr” kelimesinin anlamı için bkz. 34/Sebe 33. Bu bağlamda kullanılan küfür kelimesinden kasıt, Allah’ı yok saymak değil, Allah’a ortak koşma küfürüdür. Dilimizdeki nankörlük kelimesi de bu manayı karşılamamaktadır. Kur’an’ın en çok eleştirdiği küfür çeşidi, Allah’a ortak koşma şeklinde beliren küfürdür. Yani dinsizlikten daha çok, bozulmuş yanlış dindir.

3. Hak olarak yaratma şeklinde de çevrilebilir. Ancak evrenden önce hakkın varlığına işaret etmesi, yaratılmışlarla hakkı/gerçeği iç içe sunması ve devamında hayatın hedefinden bahsetmesi, evrensel gerçeğe dayalı bir dünya görüşünü ortaya koymaktadır.

4. Ayetin genel ifadesi, Hz. Âdem ve eşinin yaratılışıyla sınırlı olmadığı hâlde tefsirlerde ayet, Tevrat’ın etkisinde kalınarak onların yaratılışına hasredilmiş ve Hz. Âdem atamızdan eşinin nasıl yaratıldığı üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur. Oysa anlatılmak istenen bütün insanların yaratılışıdır. Dolayısıyla ister erkek olsun ister kadın, her insan, yaratılışını kendi cinsi kadar karşı cinse de borçludur. Bu durumda Hz. Âdem’den (as) eşinin yaratılmış olmasında bir tuhafılık göremiyoruz. Ancak, ayetin açık ifadesine göre birisi hangi özden yaratılmışsa diğeri de aynı özden yaratılmıştır. Çünkü eşinin yaratılışından bahseden ifadede geçen zamir müennestir ve atfedildiği odak (matufun aleyh) Hz. Âdem değil, O’nun da yaratıldığı aynı nefis yani candır. Zaten insan, sperm ve ovumun birleşmesinden yaratılsa da hücreleri bölünerek üremektedir. Birleşmek ve ayrılmak bir bakıma insanın kaderi olmaktadır (Bkz. 7/A’raf 189, 190).

5. Sekiz çift hayvanın ne olduğu için bkz. 6/En’am 143.

6. Kâfirin dünyada faydalandığı mal ve mülk ahirette onun cehennemi olmaktadır (17/İsrâ 18). Sahip olduğu mal ve mülk, nankörlüğü nedeniyle ona azap aracı olmaktadır.

7. Müşriklerin baskıları nedeniyle sıkıntı içinde olan müminlere sabır öğütlenirken, kendilerine Allah’ın lütufta bulunacağı vaad edilerek ümit verilmekte ve hicret bir alternatif olarak sunulmaktadır. Nitekim bundan önce nazil olan Sebe suresinde de müşriklerin Hz. Peygamber’e (s) dünyalık teklif etmelerine işaret eden bir ayet yer almaktadır (34/Sebe 47). Bütün bunlar, her iki surenin de baskıların dayanılmaz hale geldiği dönemde indiğini göstermekte ve bu da Habeşistan hicretini akla getirmektedir (Derveze, *et-Tefsiru’l-Hadis*).

8. Zorba güç odakları diye çevirdiğimiz “tağut” kelimesi, insanı Allah’ın yolundan alıkoyan bütün şer güçleri ifade eden bir kelimedir (Sealibî, *el-Cevahir*). Genelde şeytan diye çevrilse de Türkçe’de şeytan sadece görünmeyen cin şeytanlarını çağrıştırdığı için anlam daralmaktadır. Bu nedenle genel anlamıyla çevirmeyi uygun gördük.

9. Sözü dinleyip en güzeline uyma hususunda, bağlam dikkate alınırsa öncelikle Kur’an’ın kastedildiği açıktır (Bkz. 23. ayet). Genel bir ifade olarak da her sözü dinleyip en makul olanına uymanın güzelliği anlatılmış olabilir (Maverdî, *en-Nüket*).

10. “Takva” kelimesiyle ilgili açıklama için bkz. 68/Kalem 34.

11. “Müteşabih” kelimesinin kıyamet ve dirilme gibi insanı kuşkulandıran görülmeyen olayların haberleri için kullanıldığı, kalplerinde hastalık olanların “Haydi getirin o azabı!” diyerek te’vilini istedikleri bilinmektedir (7/A’raf 53 ve 3/Âl-i İmran 7). Ayrıca İbn Manzur da 6/En’am 99. ayetteki kelimenin farklı kalıbıyla ortak kullanımından ve karışıklık, kapalılık, şüphe anlamlarından yola çıkarak ayetlerin bu yönde çevrildiğinden bahsetmektedir (*Lisanü’l-Arab*). Bu durum “Mesaniye” kelimesinin açıklamasına da ipucu oluşturmaktadır. Çünkü görülmez olaylara (gayb) inanmayı öngören gizemli bir kitap, inanıp inanmama noktasında insanı soyut ve somut iki boyutlu bir gerçeklikle yüz yüze getirmektedir (15/Hicr 87). Dolayısıyla müteşabihlik, Kur’an lafızlarının anlaşılabilirliği veya anlaşılabilirliği ile değil, haber verdiği olguların görünürlüğü veya görünmezliği ile ilgili bir kavramdır (Gaybın anlamı için bkz. 68/Kalem 47).

12. Bu cümlelerin açılımı için bkz. 74/Müddessir 31; 9/Tevbe 115.

13. Bu ayet bir önceki ayete atfen çevrilmek zorundadır. Aksi halde ayetteki mukayese formu oturmamaktadır. Buna yakın bir mukayese yapan tefsirciler mevcuttur (bkz. Ebussuud, *İrşad*). “Yüzünü azabın dehşetinden korumaya çalışan” diye çevirdiğimiz ifade “Yüzüyle azabın dehşetinden korunmaya çalışan” diye de çevrilebilir. Bu durumda korunaksız bir şekilde ateşle yüzyüze gelmek vurgusu yapılmış olabilir. ‘Yüzüyle azaptan korunmak’ tabiri Türkçeye çok uymadığı için ayette geçen ‘Be’ harfini zâid kabul ederek bu şekilde çevirdik.

14. Buharî, Tefsir 39.

15. Bu ayetten, müminlerle kâfirler, mazlumlarla zalimler arasında geçen bir davalasma ve tartışma olabileceğini çıkarımlar olduğu gibi, 50/Kâf 27, 28. ayetleri delil getirerek kâfirlerin kendi aralarında geçen tartışma olduğunu anlayanlar da vardır (Zemahşerî, *Keşşaf*).

16. “Gerçek”ten kasıt Kur’an’dır (Buharî, Tefsir 39).

17. Müşrikler, taptıkları ilahların veya cinlerin Hz. Peygamber’e zarar vereceğini söyleyerek onu tehdit ediyorlardı (11/Hûd 54; Zemahşerî, *Keşşaf*; Buharî, Tefsir 39).

18. Bu cümlelerin açılımı için bkz. 74/Müddessir 31; 9/Tevbe 115.

19. Ayet, insanlardan bazılarının uyku esnasında öldüğünü, bazılarının da uyanıp günlük hayatlarını sürdürdüğünü ifade etmektedir. Uyanıklardan daha sonra eceli gelenlerinin -yaşama fonksiyonlarını yitirenlerin- öldüğünü, eceli henüz gelmemiş olanların ise ölünceye kadar yaşamaya devam ettiğini ve hepsinin eninde sonunda ölüp yaptıklarının hesabını vereceklerini söylüyor (Sarmış, “Bazı Ayetlerin Çevirisi ve Yorumlanması

Üzerine”, *Eskiye*ni, sayı 26, Bahar 2013, s. 201-239, sayı 28, Bahar 2014, s. 177-222). İbn Abbas gibi bazı tefsirciler, nefis-ruh ayrımı yaparak nefsin sadece akıl ve his için kullanıldığını, akıl ve hislerin devre dışı kalmasının, ruhun/canın alınmasından farklı olduğunu dile getirmişlerdir (*Zemahşerî, Keşşaf; Maverdî, en-Nüket; İzz b. Abdisselam, et-Tefsir; Sealibî, el-Cevahir*). Önceki ve sonraki ayetlerle birlikte değerlendirilirse bu ayette kapalı bir istiare söz konusudur. Aklını kullanıp hidayete erenler uykudan uyananlara, aklını kullanmayıp hidayete ermeyenler ise ölen ve kıyamete kadar uyanmayacak olanlara benzetilmektedir (6/En’am 60, 61).

20. Bir önceki ayetin de ortaya koyduğu gibi müşrikler Allah karşısında kendilerine yardım ve aracılık edecek otoriteler edinmişlerdi (bkz. 3. ayet). O gün şefaatin, yani yardım ve kayırmanın bütünüyle Allah’a ait olduğu dile getirilerek O’nun huzurunda kimsenin kimseyi kayıramayacağı ortaya konmaktadır (2/Bakara 254, 255).

21. Mülkün anlamı için bkz. 25/Furkan 2.

22. Buharî, Tefsir 39.

23. Her şeyi bilen Allah için gayb ile meşhudun farkının olmadığını (65/Talak 12), bu ayrımın insan için söz konusu olduğunu ve izafî bir gayb olgusundan söz edildiğini görüyoruz. (Izutsu, age, s. 133-135).

24. Ayet, “Bu güzelliklerin bana verilmesi benim bilgim sayesinde!” şeklinde de çevrilebilir. Nitekim bazı tefsir ve meal yazarları böyle yorumlamıştır. Ancak bu ortalama bir insan psikolojisine işadet eder (10/Yunus 12). Fakat müşriklerin bu ifadeyle kastettikleri mana bundan ibaret görünmemektedir. Ayetin geçtiği bağlam müşriklerin mala bakışından bahsettiği gibi din algılarına da işaret etmektedir. Kendilerine bir zarar dokunduğu zaman Allah’a yalvaran fakat zarar defedildiği zaman eski şirklerine dönen müşriklerin bakış açısından bahsedilmektedir (Bkz. Bu surenin 8 ve 38. ayetleri ile 16/Nahl 53, 54). Bu sebeple bazı tabiîn tefsircileri cümleyi; “Bunun bana verilmesi, Allah’ın benim bilgi ve düşüncemden razı olduğunu gösterir!” şeklinde yorumlamış ve müşriklerin kendilerine mülk verilmesini şirklerinin onayı gibi algıladıklarını söylemişlerdir (Taberî, *Camî’l-Beyan*). İbn Zeyd’den de 50/Kasas 78. ayetin tefsirinde böyle bir görüş nakledilmektedir (Maverdî, *en-Nüket*). Ayetlerin işaretinden ve bu yorumlardan anlaşıldığı kadarıyla müşrikler, nimetlerin putlara kulluk karşılığında elde edildiğine inanıyor, fakat onların sıkıntıları gidermeye güçlerinin yetmediğini görünce Allah’a yalvarıyorlardı.

25. Mekkeliler arasında Müslüman olmakla günahlarının affedilmeyeceğini düşünenler vardı. Allah, onların kafalarındaki bu kuşkuları ortadan kaldırmak üzere bu ayeti inzal etmiştir. 70/Furkan 68-70. ayetler de aynı sebeple inmiştir (Buharî, Tefsir 39/255). Ancak ayetin hükmü genel olmasına rağmen bunu dikkate almayanlar ayetin kimlerden bahsettiği konusunda çeşitli görüşler dile getirmişlerdir. Çünkü Mekkelilerin şahsında kendine zulmeden bütün kullara seslenilmektedir. Dolayısıyla gerçek bir tevbenin affettirmeyeceği günah yoktur (Sealibî, *el-Cevahir*).

26. Cümlede geçen “ferrata” fiili, birini terk etmek, araya elçi koymak, aşırı övmek ve çirkin iş yapmak anlamlarına gelmektedir. “Cenb” kelimesi ise uzak olmak ve yabancılaşmak anlamlarına gelmektedir. Dolayısıyla cümle Allah’tan uzaklaşp araçlar edinen bir müşriğin hayıflanmasını dile getirmektedir.

27. “Sözlerin en güzeli” ifadesinin anlamı için bkz. 23. ayet.

28. Zebîdî, *Tâc*.

29. “Vekil” Allah’ın sıfat isimlerindedir. Sığınak, dayanak, koruyan, bir canlının rızkını veren ve her türlü sorumluluğunu üzerine alan demektir. “Benden başka vekil edinmeyin!” (17/İsra 2) ayetini delil getirerek ‘Rab’ anlamı verenler de olmuştur (Zebîdî, *Tâc*; İbn Manzur, *Lisanü’l-Arab*). Ayetten de anlaşıldığı gibi müşrikler edindikleri tanrıları bu anlamda vekil ediniyorlardı. Allah (cc) da kendisinden başka vekil edinmeyi yasaklıyordu. Bir sonraki ayet bunu açıklamaktadır.

30. “Mekalid” kelimesi, hem hazine, hem de anahtar anlamına gelmektedir. İp bağlamak, bükmek ve bir şeyi ipe asmak anlamı ise kelimenin en geniş anlam alanını oluşturmaktadır (Zemahşerî, *Keşşaf*; İbn Manzur, *Lisanü’l-Arab*). Anahtar ve gerdanlık ipe takıldığı için bu kelimeyle isimlendirilmiştir. Devenin boynuna ip takmak da kelimenin anlam alanına dâhildir. Bir şeyin iplerini bir kimsenin eline vermek ve işi ona bağlamak anlamından hareketle kelime iş idaresi anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla ayet, göklerin ve yerin mülkiyetinin Allah’a ait olduğunu ifade ettiği gibi yönetiminin de O’na ait olduğunu ifade etmiş olmaktadır.

31. Göklerin ve yerin Allah’ın (cc) ellerinde olması, hakiki anlamda da olabilir, mecazen mülkiyeti de kastedilmiş olabilir. Ancak bunun mahiyeti bize kapalı, idrak sınırlarımızın ötesinde olduğu için kendi vahyinin ifade ettiği açık bir delil bulunmadığı sürece bu konuda yorum yapmayı uygun görmüyoruz.

32. Bu ayet, birisi ölüm, diğeri dirilme için olan iki surdan (ilandan) söz etmektedir. Dolayısıyla “sur” kelimesini “suver” şeklinde okuyup suretlere ruh verilmesi şeklinde yorumlamanın tutarlı olmadığını göstermektedir (36/Yasin 51).

33. “Rabbin hamdini tesbih” deyiminin açılımı için bkz. 50/Kâf 39, 40; 25/Furkan 58; 20/Tâhâ 130; 32/Secde 15. Meleklerin hamd ve tesbihi zikredilerek onları Allah’ın kızları kabul eden ve onlara kulluk eden müşriklere mesaj verilmektedir: Melekler de Allah’ı tesbih ederler. Bundan sonra söz insanlara dönmekte ve onların arasında adaletle hükmedileceği vurgulanarak kıyamet sahnesi üzerinden yaşayanlara son söz söylenmektedir: Melekler şefaath edemez (53/Necm 21-29); Hamd Allah’a aittir. Bu vurgu ve tahsis de tesbih ve tevhid demektir.